

УДК 338.5:630*15(477.83/.86)“18/19”

**ФОРМУВАННЯ ЦІНИ НА МИСЛИВСЬКІ ВИДИ ПЕРНАТОЇ ДИЧИНИ
У ГАЛИЧИНІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.****О. Р. Проців****(Івано-Франківське обласне управління лісового
та мисливського господарства)**

Досліджено вплив влади на ціноутворення продукції мисливського господарства у Галичині з метою забезпечення надходжень у державний бюджет і бюджету органів місцевого самоврядування. Висвітлено роль державної політики в економічному й соціальному спрямуванні мисливства. Сформульовано причинно-наслідкові зв'язки впливу попиту на мисливську продукцію у Галичині та країнах Європи щодо формування цін на неї. Проаналізовано вплив публічного управління на експорт пернатої дичини. Досліджено вплив звичаєвих норм, економічних та політичних факторів середини ХІХ – початку ХХ ст. на формування нормативно-правових актів намісництва Галичини, центральних органів Австро-Угорської імперії та країн Європи у галузі мисливства та їх правозастосування.

Ключові слова: державне регулювання; торгівля; полювання; дичина; пернаті; Австро-Угорська імперія; Галичина.

It was researched the government influence on pricing the hunting products in Galicia in order to provide revenue to the state budget and local government budgets. It was defined the role of public policy in the economic and social purpose of hunting. It was formulated causal relationships of influence the demand to hunting products in Galicia and in Europe to pricing. It was analyzed the influence of public administration on the export game birds. It was researched the influence of customary norms, economic and political influence (in Galicia in mid. 19th – early 20th century) on the formation of regulations of Galicia province, central Austro-Hungarian Empire and Europe on the field of hunting and their enforcement.

Key words: government regulation; trade; hunting; wildfowl; feathered birds; Austro-Hungarian Empire; Galicia.

Постановка проблеми. Нині Україні бракує сформованої державної політики у сфері регулювання продукції мисливського господарства. Дослідження даної проблематики в історичному контексті дасть змогу врахувати місцеві особливості для розв'язання цієї проблеми.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблема правового регулювання економічної, соціальної, політичної, гуманітарної складової формування цін на продукцію мисливського господарства Галичини досліджувалась багатьма науковцями, зокрема С. Кохановським, Й. Дерезінським, М. Ройманом.

© О. Р. Проців, 2016

Мета статті – дослідити державне регулювання реалізації продукції полювання у Галичині середини XIX – початку XX ст. з урахуванням звичаїв, впливу нормативно-правових актів намісництва Галичини, центральних органів Австро-Угорської імперії, країн Європи та їх правозастосування.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі завдання:

- провести аналіз нормативно-правових актів Галичини, Австро-Угорської імперії, країн Європи;
- дослідити економічні, політичні впливи на формування цін на дичину у досліджуваній період;
- визначити причинно-наслідкові зв'язки у формуванні цін на дичину у Галичині середини XIX – початку XX ст.

Виклад основного матеріалу. З розвитком суспільства змінюється значення мисливства і відповідно цінність продукції полювання та її роль у потребах людини. До X ст. мисливство задовольняло їх виключно у харчуванні. В подальшому полювання стало основним джерелом постачання війська провіантом під час воєнних походів, а згодом – видом розваг та відпочинку.

З економічним розвитком у Галичині в XIX столітті все більшу роль у харчуванні набирають м'ясні продукти, ціна на які в порівнянні з рослинними зростає скоріше. Зокрема, якщо у період з 1805–1814 рр. співвідношення центнера пшениці до кілограма м'яса було 33 до 1, то вже у період з 1865–1874 рр. зросла вартість м'яса у два рази і становила 17 до 1 (табл. № 1).

Таблиця 1

Ціни продуктів харчування у місті Львові у золотих римських¹

Роки	За центнер					За 1 кг
	Пшениця	Жито	Ячмінь	Гречка	Овес	М'ясо
1805–1814	4,89	3,76	2,96	3,20	1,82	0,15
1815–1824	4,42	3,35	2,42	2,87	1,43	0,13
1825–1834	2,89	1,98	1,52	1,89	1,29	0,10
1835–1844	2,81	2,04	1,53	2	1,2	0,13
1845–1854	5,92	4,57	3,70	3,96	2,58	0,20
1855–1864	7,04	4,38	3,59	4,23	2,65	0,36
1865–1874	7,68	4,99	4	4,85	2,84	0,45
1875–1884	6,94	4,86	3,70	4,63	2,85	0,50
1885–1894	5,71	4,06	3,11	4,90	2,72	0,59

---

¹ Miasto Lwów w okresie samorządu 1870 – 1895. – Lwów : Drukarnia W. A. Szykowskiego, 1896. – S.663.

Порівняно з іншими країнами, низькі ціни на пернатих встановились наприкінці ХІХ ст. На ринках міста Львова² гуцули обмінювали вальдшнепа, який коштував 4 гелери, лише за пачку тютюну, тоді як у Відні вартість його була у тридцять разів вищою³. Заохочуючи експортувати дичину до країн Європи, преса вказувала, що там на ринку склались досить високі ціни. Через ту обставину, що у Відні закупають дичину з Гамбурга і Лондона, там постійно ціни на неї зростають: молоді куріпки – 90 гелерів, фазан – 2,5 крони, дика качка – 1–1,2 крони, вальдшнеп – 1–1,3 крони, кілограм оленини 44–49 гелери, великі кабани 32–36 гелерів, середні – 50–60 гелерів, малі – 80–90 гелерів⁴. На цій підставі можна зробити висновок, що м'ясо пернатої дичини мало високу ціну. Зокрема, вага живої маси вальдшнепа сягає 400 грамів, його можна було купити за ті ж гроші, що й 2 кг середньої якості м'яса дикого кабана.

На думку дослідника проблеми торгівлі дичиною у Львові П. Кохановського, ця торгівля не мала у місті системного характеру і умови тут диктували торговці, а не мисливські господарства. Формування ціни на м'ясо дичини у м. Львові зумовлював ряд факторів, пов'язаних із регульованим впливом магістрату міста. Так, у Львові на початку ХХ ст. було встановлено такі акцизи (податок на споживання): олень – 3,95 крони; дикі кабани вагою понад 17 кг – 2.80 крони; козулі, малі кабани – 0,95 крони; зайці – 0,2 крони. Вартість одного кг м'яса у зв'язку зі встановленням податку на споживання могла зростати залежно від виду дичини на 5–10 %.

На вартість дичини впливали також й інші видатки, причому найдорожчою була вартість транспортування, заробіток торговця становив 10 %, а в підсумку вартість м'яса дичини піднімалась від 25 до 35 % відносно закупівельної ціни придбання його у мисливському господарстві. Як свідчить аналіз тогочасної літератури, на початку ХХ ст. склались такі ціни на дичину безпосередньо у мисливських господарствах: заєць коштував 1,5–1,80 крони, козуля вагою понад 14 кг – 13 крон, кабан віком трьох і більше років – до 20 крон, дворічний – 16 крон, однорічний – 6–10 крон, олень вагою понад 100 кг – до 25 крон, від 60 до 100 кг – до 20 крон, нижче 60 кг – до 15 крон за одну голову.

Водночас ціни на львівській торговиці були вже такі: заєць – 2–2,5 крони, козуля велика – 18–20 крон, середня – 14–15 крон; кабан великий – до 30 крон, середній – 25 крон, малий – до 15 крон; великий олень – до 32 крон, середній – до 24 крон, малий – 20 крон.

Слід зазначити, що в цей період у Відні ціна продажу дичини була вищою ніж у Львові і становила: заєць – 3–3,2 крони; куріпка – 1,3–1,6 крони, старі куріпки – 0,8–1,1 крони; качки – 2,0–2,4 крони; вальдшнепи – 2,2–2,8 крони; олень за 1 кг – 0,64–0,76 крони; козулі – 1,4–1,5 крони; кабани старі – 0,6–0,8 крони. Одна з причин здорожчання м'яса дичини у Відні полягала у правилах експорту, за який сплачувались досить високі мита, тоді як у Німеччині ці мита були меншими, і дичину туди було легше постачати. Крім того, через несправедливу фіскальну політику

---

² Kronika // Łowiec – 1885. – № 10. – S.165.

³ Słowo o huculach i polowaniu // Łowiec. – 1879. – № 6. – S. 81–83.

⁴ Dziczyna // Gazeta lwowska. – 1892. – № 303. – 18 grudnia. – S. 3.

багато мисливської продукції проходило повз ринок. Зокрема, розмір податку за оленя великого чи малого був однаковим, тому на львівський ринок потрапляли старі особи-ни, тоді як молоді відправлялись на Віденський ринок, де ціни були вищими⁵.

Цікавим є той факт, що на здорожчання дичини впливали такі дивні для сучасника чинники, вказані у тогочасній літературі: для приготування дичини необхідно було використовувати більшу кількість приправ, які на той час коштували досить дорого, та послуги доброго кухаря, бо господині нижчих соціальних страт не вміли готувати з дичини смачні страви⁶.

Ринок Галичини на здорожчання дичини реагує масовим утворенням організацій по її закупівлі, у тому числі й пернатих. Зокрема, Станіслав Щуп'як зі Львова, що мешкав на вул. Зублікевича, 17, зобов'язувався закупити будь-яку кількість дичини. За умови, що буде більша партія дичини (60–70 зайців), він мав приїхати за будь-якої погоди прямо на місце полювання. Він пропонував такі закупівельні ціни: 1 кг кабана до 40 кг – 0,25 золотого⁷; 1 кг кабана до 70 кг – 0,15 золотого; 1 кг кабана понад 70 кг – 0,1 золотого; 1 кг м'яса козулі – 0,4 золотого; заєць – 1 золотий; пара фазанів – 2,4 золотого; рябчик і вальдшнеп – 1 золотий; куріпка – 0,5 золотого; тетерук – 1,2 золотого; качка – 0,5 золотого⁸. Кілограм оленини коштував 80 гелерів⁹, що відповідало 0,4 золотого.

Цього ж року Михайлом Кривдою (м. Львів, Ринок, 29 – пасаж Андріолего) також скуповувалась дичина за такими цінами: 1 кг м'яса самця оленя – 0,4 золотих; заєць – 1 золотий; 1 кг м'яса дикого кабана (молодняк) до 25 кг – 0,3 золотого; (середньої ваги) 25–50 кг – 0,25 золотого; (великі) 50–70 кг – 0,15 золотого. Пернаті: фазан – 1,1 золотого; рябчик – 1 золотий; вальдшнеп – 0,9 золотого; дика качка – 0,65 золотого. Аналіз показує, що закупівельні ціни з попередньою пропозицією за невеликим винятком збігаються. Вартість пернатої дичини мала високу ціну порівняно з м'ясом копитних тварин. Крім оголошень про закупівлю дичини, публікувались оголошення про реалізацію її великих партій з ме-

---

⁵ Kochanowski C. Sprzedaż dziczyzny w mieście Lwowie / C. Kochanowski // *Łowiec* – 1903. – № 22 – S.255–258.

⁶ Проців О. Р. Державне регулювання торгівлі продукцією мисливства у Галичині XIX – початку XX ст. на прикладі міста Львова // Ефективність державного управління : збірник наукових праць Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України / за заг. ред. проф. В. С. Загорського. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. 33. – С.127–137.

⁷ ЗОЛОТИЙ РИНСЬКИЙ (укр. відповідник польс. пер. *złoty reński* з нім. *gulden rheinisch* – “золотий з Рейну”) – західноукр. назва австрійс. гульдена періоду конвенційної валюти (1753–1857 рр.; див. Конвенційна система). Від 1857 р. ця назва була перенесена на флорин австрійс. валюти, а від 1892 р. – на відповідні дві крони Золотої кронової валюти (Огуй О. Д. Золотий ринський [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 3 / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К. : Наукова думка, 2005. – 672 с.: іл. – Режим доступу : http://www.history.org.ua/?termin=Zoloty_Rynsky

⁸ Ogłoszenia // *Łowiec*. – 1904. – № 1. – S. 11.

⁹ Drobne ogłoszenia i inseraty // *Łowiec*. – 1904. – № 21. – S. 253.

тою відсвіжування крові. Зокрема, пропонувалось покупцям купити живих 10 000 зайців і декілька тис. живих фазанів та куріпок із гарантією їх доставки ¹⁰.

Для покращання експорту дичини, з метою ознайомлення потенційних експортерів з ціновою ситуацією на ринках Європи у тогочасній мисливській пресі публікувались ціни на дичину, які склались. Зокрема у 1907 р. відзначалось, що у Вроцлаві куріпки дорогі, а у Пешті встановились такі ціни: дика качка – 0,8 золотого; куріпка – 0,75 золотого; заєць – 1,7 золотого за голову; дикі голуби – 0,5 золотого; перепілки – 0,5 золотого за пару; 1 кг козулячого м'яса – 0,75 золотого, а оленячого – 0,6 золотого ¹¹. Порівняно зі Львовом у Пешті м'ясо козулі коштувало удвічі вище; куріпки та дикої качки на 50 % вище. Великий попит на диких пернатих спостерігався у Парижі, мешканці якого у 1899 р. спожили 1,5 млн жайворонків; 31 тис. вальдшнепів; 277 тис. перепілок; 138 тис. фазанів; 230 тис. дроздів; 650 тис. куріпок. З копитних – 14 тис. оленів і козуль, 100 тис. зайців і 500 кабанів. Найбільше дичини до міста привозили з Англії, Голландії, Італії, Норвегії та Німеччини.

Пернатої дичини, а особливо жайворонків, найбільше екпортувалось з Іспанії, а перепілок – з Єгипту. Ціна на жайворонка 1,65– 2,75 франків, вальдшнеп коштував 3-5 франків перепілка – 0,75–1, фазан 5–6, дрозд – 0,4–0,6, заєць – 5–7, олень – 50–170, кабан – 40–90 франків ¹². Тобто, як бачимо, парижани цінували пернату дичину, адже вартість 15 фазанів дорівнювала вартості дикого кабана, при цьому фазан у живій масі в 50–70 разів легший за кабана.

Тенденція до високої вартості на дику пернату дичину збереглась наприкінці 20-тих рр. ХХ ст. Зокрема валюшень, середня вага якого становить 300 г, коштував як 3–4 кг оленини. Фазан дорівнював вартості зайця, голова дикої качки – як 4 кг м'яса дикого кабана ¹³. У 30-х рр. ХХ ст. в Італії вартість куріпки становила 80–100 лір, заєць – 85–110 лір, фазан – 40–50 лір. Після закінчення сезону полювання 31 грудня велика чисельність дичини, в тому числі й пернатих, випускалась в угіддя. Для цього пернатих екпортували з інших країн Європи. Експортери зазвичай транспортували дичину лише до Італійського кордону, де після залагодження митних та санітарних формальностей вона швидкими поїздами доставлялась на місце призначення. Переїзд по Італії тривав найдовше до 24 годин, тому випадків загибелі дичини не було. За дичину, призначену для випуску в мисливські угіддя, мито відповідно до чинного законодавства не сплачувалось, а перевезення на територію Італії коштувало 50–70 лір за 100 кг багажу (живої дичини) ¹⁴. Дослідники зазначали, що ціни на пернатих у Бельгії у 30-х рр. ХХ ст. були в 4–7 разів вищі, ніж у Другій Речі Посполитій, тому заохочували експортерів поставляти туди продукцію. Зокрема, куріпки реалізовувались по 20–23 франки, зайці – по 20–50 франків, перепілки – по 10–20 франків, тетеруки – по 50 франків ¹⁵.

---

¹⁰ Drobne ogłoszenia i inseraty // Łowiec. – 1904. – № 23. – S. 297.

¹¹ Handel zwierzyną // Łowiec. – 1897. – № 11. – S. 196.

¹² Drobiazgi myśliwskie // Łowiec Polski. – 1900. – № 23. – S. 10.

¹³ Wiadomości handlowe // Łowiec Polski. – 1930. – № 1. – S. 17.

¹⁴ Dereziński J. Możliwości exportu żywej dziczyzny z Polski do Włoch // Łowiec Polski – 1931. – № 8. – S. 146.

¹⁵ Rozmaitości // Łowiec Polski. – 1933. – № 28. – S. 339.

Аналіз цін на пернату дичину у 30-х рр. ХХ ст. у Другій Речі Посполитій показав, що фазан коштував стільки ж, як заєць або 6 кг м'яса дикого кабана. Вартість вальдшнепа – 5 кг м'яса кабана (табл. 2).

Таблиця 2

Витяг з оголошень про реалізацію дичини у Львові у 1931–1932 рр., у золотих^{16; 17}

Вид продукції, кг	1931 р.	1932 р.
М'ясо козулі, 1 кг	1,3–1,6 злотих	
Кабан	0,5–0,80	0,5 злотих
Заєць зі шкірою	3,5	
Заєць без шкіри	2,2–2,75	
Фазан	3–3,5	
Качка	2	2
Вальдшнеп	2,5	2,5

Тогочасні експерти відзначали, що у цей період відбулось зростання цін на зайців через їх масове вивезення за кордон¹⁸. Слід зазначити, що під час захоплення Австрії Німеччиною ринкові механізми визначення цін на дичину було замінено на адміністративне втручання, що притаманно державам з тоталітарним режимом. Законодавство визначало, що не допускається реалізація дичини за завищеними цінами, при цьому окремо ціна встановлювалась при оптовій та роздрібній торгівлі (табл. 3).

Таблиця 3

Максимальні реалізаційні ціни в Австрії у 1938 р.¹⁹

Назва дичини, 1 кг	Ціна в марках	
	Для заготівників	Для споживачів
Заєць у шкірі або без шкіри	3	3,8
М'ясо заяче	–	1,3
Козуля		0,8
Олень у шкірі	0,9	–
Оленьча полядниця		3,0
Оленьча лопатка		2,0
Фазан – курка, шт.	1,5	1,9
Фазан – когут, шт.	1,8	2,3
Куріпка, шт.	0,6	0,8

¹⁶ Wiadomości handlowe // Łowiec – 1931. – № 24. – S. 372.

¹⁷ Wiadomości handlowe // Łowiec. – 1932. – № 4. – S. 40.

¹⁸ Wiadomości handlowe // Łowiec Polski. – 1930. – № 1. – S. 17.

¹⁹ Der deutsche Jäger // Łowiec Polski. – 1938. – № 34. – S. 708.

Аналізуючи ціни на пернатих на початку ХХ ст. у Царстві Польському (Конгресове королівство *Królestwo Kongresowe*) спостерігаємо аналогічно високу ціну на дику пернату дичину. Так одна середня куріпка, вага якої становила 350–600 г коштувала стільки ж, скільки коштує заєць, вага якого становить 3–7 кг, а вартість однієї дикої качки дорівнювала вартості 7 кг м'яса дикого кабана (Примітка: 1 фунт відповідає 453 г (див. табл. 4).

Таблиця 4

Вартість дичини на складі пана Хрущинського, Варшава 1900 р.²⁰

Вид дичини	Вартість, коп.		Одиниця виміру
	Купівля	Продаж	
Козуля	0,18	22,5–25	Фунт
Заєць	0,75	1–1,2	Штука
Куріпка	0,80	1,0	Пара
Качки дикі	0,90	1,2	Пара
Рябчики	1,20	1,5	Пара
Тетеруки	1,80	2,5	Пара
Кабани	0,5	0,8	Фунт

Коливання цін на пернату дичину у Королівстві Польському мало сезонний характер. Узимку дичина була дорожчою і дешевшала навесні (табл. 5).

Таблиця 5

**Оголошення про продаж живої дичини в селі Скерневічі²¹
Королівства Польського в 1909 р.**

Місяць	Заєць, за голову, руб.		Фазан, за голову, руб.		Куріпка, за пару, руб.
	Самець, гол.	Самиця, гол.	Когут, гол.	Курка, гол.	
Грудень	2,0	6,8	2,3	3,2	2,7
Січень	2,3	7,8	2,8	3,5	3,0
Лютий	2,0	8,8	3,0	4,0	3,5
Березень	–	–	3,2	4,5	3,8

Відомий дослідник мисливства Королівства Польського Микола Ройман відзначав особливості реалізації дичини на ринках. Наприклад, у Королівстві Польському

²⁰ Drobiazgi myśliwskie // Łowiec Polski. – 1900. – № 2. – S. 13.

²¹ Drobiazgi myśliwskie // Łowiec Polski. – 1909. – № 21. – S. 334.

олені, кабани, козулі реалізовувались цілими, зі шкірою. Велике значення на формування ціни мала й категорія м'яса та його якість. М'ясо самок оленів, козуль та кроликів коштувало дорожче ніж м'ясо самців. Вище цінувалась дичина, добута влітку ніж восени. Більше того, кожному виду дичини було присвоєно категорію якості. Слід зазначити, що такі види пернатої дичини як куріпка, вальдшнеп, бекас, перепілка було віднесено до найвищої, третьої категорії. За їх реалізацію сплачувався найвищий торговельний податок і вони мали високу реалізаційну вартість (табл. 6).

Таблиця 6

Категорія якості, вартість та торговельний податок на дичину у Царстві Польському (1840 р.)²²

Види дичини	Категорія якості	Вага, фунт	Торговельний податок	Категорія якості	
				1 найнижча	5 найвища
Рублі срібні і копійки					
1	2	3	4	5	6
Олень рогач, до 2 років	1	160	1,20	4,80	8,0
Олень, самиця	1	120	1,20	3,60	6,0
Олень шпіцак, до 2 років або олениця до 2 років	1	90	1,20	2,70	4,5
Лось, бик-рогач більше 2 років	0,8	400	1,20	9,60	16
Лосиця, більше 2 років	0,8	330	1,20	7,92	13,20
Лось молодняк до 2 років	0,8	240	1,20	5,76	9,60
Козуля самець, більше 2 років	1,5	60	0,60	2,70	4,50
Козуля самка, до 2 років	1,5	50	0,60	2,25	3,75

²² Reuman M. Gospodarstwo łowieckie z historią starożytną łowiectwa polskiego. – Warszawa : Drukarnia Orgelbranda, 1845. – S. 602.

1	2	3	4	5	6
Козуля самець або самка, до 2 років	1,5	40	0,60	1,80	3
Кабан самець, одинак	0,6	200	0,90	3,60	6
Кабан самиця, більше 3 років	0,7	120	0,60	2,52	4,20
Кабан самець або самка більше 2 років	0,8	100	0,45	2,40	3,95
Кабан, до 1 року	1,0	40	0,30	1,20	2,0
Засць	1	9	7,5 коп.	27	45
Бобер			30 коп.	4,50	4,50
Дрохва	1	10	15	48	80
Глухар	1,2	9	15	32	54
Рябчик	2	4	7,5	24	40
Куріпка	3	1,5	5	13	22
Вальдшнеп	3	1,5	5	13	22
Бекас	3	1	5	9	15
Перепілка	3	0,5	4	4	7
Деркач, кулик, шпак, голуб	2	0,5	2,5	3	5
Дика качка	1	3	5	0	15

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Мисливські види пернатої дичини користувались на ринках Галичини та Європи високим попитом. Вартість м'яса пернатих порівняно з м'ясом диких копитних тварин коштувала в 5–7 разів вище. На ціноутворення мали вплив політичні режими, а також сезонні фактори. Загалом вартість пернатої дичини у Європі була вищою ніж у Галичині, що зумовлювало експорт і підвищувало ціни на внутрішньому ринку.

Подальші дослідження за тематикою державного регулювання цін на мисливські види дичини в Україні мають здійснюватись у площині вдосконалення механізмів інституалізації галузі. Їх проведення вимагає пошуку нових шляхів та підходів у науково-теоретичному обґрунтуванні.